

Pukovnik u penziji
NIKOLA ANIĆ

Neka operativna razmatranja kninske operacije

I

Kninska operacija je jedna od najznačajnijih i najuspešnijih operacija koje su u toku narodnooslobodilačkog rata izvele jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Na takav zaključak upućuju tri bitna elementa njenog vojnog i političkog značaja. Prvo, u kninskoj operaciji trebalo je što pre poraziti neprijateljske snage i konačno osloboditi Dalmaciju, a time i završiti tromesečnu ofanzivu Osmog korpusa koja je započela početkom septembra 1944. godine. Na taj način trebalo je stvoriti uslove da se jedinice Korpusa i Mornarica NOVJ što pre uključe u završne operacije za oslobođenje ostalih krajeva Jugoslavije. Oslobođenjem Dalmacije stvaraju se uslovi da se postojeći ekonomski i ljudski potencijali (iako su oni bili dosta skromni s obzirom na njihovo dotadašnje angažovanje u NOR-u) angažuju za potrebe oružane borbe, a dalmatinski prostor postane sigurna operativna baza i oslonac NOVJ u izvođenju borbenih dejstava do konačnog oslobođenja zemlje. Drugo, pobednosnim završetkom kninske operacije čvršće bi se držao celokupan dalmatinski prostor sa jadranskom obalom, što bi onemogućilo svaku, eventualnu infiltraciju ili iskrcavanje trupa zapadnih saveznika na otoke i obalu, koje bi svojim prisustvom mogle uticati na pokušaje obnove buržoaskog sistema u Jugoslaviji. Mnogi istorijski dokumenti ukazuju na to da je političko angažovanje britanske vlade, bez obzira na vojno savezništvo i na povremene modifikacije britanske politike, u svojoj

osnovi bilo sračunato na obnovu monarhije u Jugoslaviji. Treće, oslobođenjem Dalmacije i razbijanjem četnika popa Đujića narodnooslobodilački pokret se potpuno učvrstio i proširio svoje pozicije na jadranskoj obali i u bližem zaleđu, čvršće se povezao sa narodnooslobodilačkim pokretom susednih oblasti — Hercegovine, Bosne, Like, i stvoreni su uslovi za početak mirne izgradnje, obnove porušene zemlje i novih društvenih odnosa na osnovama revolucionarnog preobražaja — socijalističke izgradnje. Na osnovu toga može se reći da je kninska operacija imala operativni pa i operativno-strategijski značaj.

Kninsku operaciju je izveo Osmi korpus NOVJ sa četiri divizije (9, 19, 20. i 26), odnosno sa 13 brigada, uz podršku Prve i Druge eskadrole NOVJ (sa aerodroma na Visu i u južnoj Italiji) i angažovanjem Mornarice NOVJ na zadacima snabdevanja i obezbeđenja (pomorskim i pomorskodesantnim snagama). Sa protivničke strane u kninskoj operaciji učestvovala je glavnina nemačkog 15. brdskog armijskog korpusa, ali bez vazdušne podrške i zaštite, dok su se mornaričke jedinice Pomorskog komandanta severne Dalmacije, povlačeći se sa dalmatinske obale, uključile u kopneni sastav i onda, tokom borbi, povukle prema Bihaću.

Povlačeći se sa jadranske obale i dovođenjem svežih snaga iz Like i od Bihaća, Nemci su za odbranu Knina angažovali najelitnije jedinice — 264. pešadijsku, 373. legionarsku i delove 392. divizije, 944. artiljerijski puk, 29. puk tvrđavskih pionira, 581. i 583. mornarički pešadijski bataljon, ostatke Šeste i Sedme ustaške i Treće domobranske brigade i četnike Dinarske oblasti pod komandom popa Momčila Đujića — ukupno oko 20.000 vojnika, od čega oko 14.000 nemačkih, oko 4.500 četničkih i oko 1.500 ustaško-domobranskih. Nemci su organizovali odbranu po sistemu utvrđenog rejona, na dva pojasa (prvi na prilazima Kninu, na padinama Dinare, Promine, obroncima Velebita, a drugi neposredno oko grada, na kninskoj zavravni, oko Pađena i Stare Straže) sa više položaja, dosta bunkera, minskih polja i žičanih prepreka. Tako organizovana odbrana trebalo je da obezbedi vođenje dugotrajne odbrane, prema nemačkim planovima čak do proleća 1945. godine. Naređenje je bilo da se Knin brani do poslednjeg metka i poslednjeg čoveka, uz rigorozne kazne za svako odustajanje od toga.

Polazeći od angažovanih snaga, razmera i rezultata borbenih dejstava, ciljeva operacije i ostvarenih rezultata, kninska operacija je za naše snage tipična napadna korpusna operacija, a za neprijateljeve snage odbrambena. Poblize, za obe strane, to je moderno

organizovana i vođena operacija po svim pravilima i principima ratne veštine, karakteristična za armije tog perioda drugog svetskog rata.¹ U operaciji su bila dominantna frontalna borbena dejstva. Ona su najviše izvođena danju što je bilo uslovljeno sastavom jedinica i masovnošću borbene tehnike, kao i učešćem više rodovskih i drugih jedinica. Za divizije Osmog korpusa to je operacija u kojoj su prvi put sve zajedno dejstvovala na relativno maloj prostoriji i sticale prva operativna iskustva za takav način ratovanja, koja će kasnije, kod Mostara, u Lici, Hrvatskom i Slovenačkom primorju i u Istri, u velikoj meri koristiti u završnoj ofanzivi Jugoslovenske armije.

Bitna je karakteristika kninske operacije što su je izvele snage NOVJ potuno samostalno, bez ičije pomoći sa strane, a to je bilo važno radi ocene tadašnje sposobnosti NOVJ i radi ugleda ne samo oružanih snaga NOP-a nego i nove Jugoslavije u svetu.² Stoga, kninska operacija je jedna od najvećih korpusnih operacija vođenih u prvoj etapi završnih operacija NOVJ za oslobođenje Jugoslavije. Prema ciljevima, prostoru na kojem je izvedena i jačini angažovanih snaga nju prevazilaze i beogradska i batinska operacija, ali su one vođene zajedno sa delovima Crvene armije, a niška, makedonska i kosovska operacija sa manjim snagama nove Bugarske narodne armije. Otuda je kninska operacija potpuni izraz Titove koncepcije vođenja oslobodilačkog rata, u celom njegovom toku, da NOVJ oslobodi zemlju sopstvenim snagama jer će na taj način najbolje moći da obezbedi tekovine narodnooslobodilačkog rata i revolucije.

Do kninske operacije izvedene na relativno malom prostoru (od oko 400 km²) u kojoj je obostrano bilo angažovano oko 55.000 vojnika, svrstanih u šest divizija, u NOR-u se nisu izvodile takve operacije. Odnosno, kninska operacija je jedna od prvih u NOR-u u kojoj je na malom prostoru bilo angažovano 13 brigada NOVJ i to isključivo u napadu i u dužem vremenskom periodu — skoro mesec dana. U kninskoj operaciji učestvovala su skoro sve dalmatinske proleterske i druge narodnooslobodilačke brigade — Prva dalmatinska pro-

¹ U ratnom dnevniku komande Grupe armija »E« za 10. novembar 1944. godine piše: »Jadranski front: borbe u rejonu Knina, po jačini ljudstva i materijala kao i dobrom rukovođenju od strane neprijatelja, izgubile su karakter vođenja rata protiv bandi...« U istom dnevniku za 7. decembar 1944. godine je zapisano: »Neprijatelj u neposrednoj borbi može se uporediti sa regularnim jedinicama...« *Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda (Zbornik)*, tom XII, knj. 4, str. 1023 i 1192.

² U Ratnom dnevniku admirala Jadrana, viceadmirala Joakima Licmana (Joachim Lietzmann) za 8. novembar 1944. godine zapisano je da su »engleske snage opkolile Knin sa istoka, juga i zapada«, što ne odgovara istini jer savezničkih snaga uopšte nije bilo kod Knina.

leterska, Treća, Četvrta, Peta, Šesta, Osmo, Deveto, Deseto, Jedanaesto, Dvanaesto i Četrnaesto dalmatinska brigada.³ Pored njih u operaciji su učestvovala Treća prekomorska i Prva tenkovska brigada, kao i Kninski, Drniški, Vrlički, Dinarski i Grahovsko-peuljski partizanski odred. Bile su to najbolje dalmatinske jedinice koje su imale iza sebe sjajne pobjede na Neretvi i Sutjesci, kod Jajca i Drvara, u Lici, Bosni, na Braču, Hvaru, Korčuli, kod Vukovog klanca, Benkovca, Sinja, Splita, Šibenika i Zadra. Osim toga, komandni i borački sastav Osmog korpusa bio je sposoban, u vojnom i političkom pogledu, da izvrši težak zadatak kao što je razbijanje i uništenje neprijateljske kninske grupacije. Jer, kako je tada pisao politički komesar Osmog korpusa, pukovnik Boško Šiljegović, »velike i potpuno uspješne bitke u oslobođenju Dalmacije kod boraca i rukovodilaca stvorile su samopouzdanje, sigurnost i dalo nov polet i zadaljstvo«.⁴

U kninskoj operaciji ispoljeno je veoma uspješno sadejstvo između kopnenih i vazduhoplovnih jedinica, kao i između rodova i službi. Svakako, težišne zadatke izvršavale su kopnene snage, dok je najvažniji zadatak Mornarice NOVJ bio održavanje i osiguranje pomorskog saobraćaja duž dalmatinske obale i sa južnom Italijom odakle je pristizala saveznička pomoć koja je i dalje bila jedan od glavnih izvora snabdevanja Osmog korpusa. Iz pomorskih baza Zadra i Ista, Kvarnerski pomorski sastav (pet flotila naoružanih brodova) i Kvarnerski odred mornaričke pešadije (pet bataljona) obezbeđivali su transportne konvoje i osiguravali obalu severne Dalmacije i time štitili levi bok korpusnog rasporeda kod Knina. Tako je, na posredan način, Mornarica NOVJ učestvovala u kninskoj operaciji i potpuno izvršila svoj zadatak.

Vazduhoplovnu podršku i zaštitu Osmog korpusa vršile su Prva i Druga eskadrila NOVJ, što je obezbeđivalo znatnu sigurnost izvođenja operacije. Uz to, jedinice Korpusa imale su 97 protivavionskih oruđa (25 topova i 72 mitraljeza) što je dopunjavalo sistem odbrane od napada iz vazdušnog prostora. S obzirom na to da se neprijateljska avijacija nije skoro ni pojavila iznad operacijske zone, protivavionska oruđa su upotrebljavana za gađanje ciljeva na zemlji. Napadi brigada podržavani su dejstvom tenkova (25 tenkova i 11 blin-

³ U kninskoj operaciji nisu učestvovala Druga dalmatinska proleterska brigada, jer je bila u sastavu Primorske operativne grupe u Crnoj Gori, Sedma dalmatinska brigada bila je u Lici u sastavu 35. divizije, dok se 13. brigada (iz 9. divizije) nalazila na putu kod Širokog Brijega i Mostara.

⁴ Zbornik, tom V, knjiga 36, str. 568.

diranih automobila) i snažne artiljerije (531 oruđe uključujući i minobacače kalibra 81 mm).

Za kninsku operaciju karakteristično je to što u rasporedu neprijateljevih snaga nisu dejstvovali navedeni partizanski odredi. To je bilo uslovljeno malom površinom i nepravilnim oblikom teritorije na kojoj su izvođena borbena dejstva, a koju je neprijatelj gusto zaposeo svojim snagama. Radi toga su partizanski odredi angažovani u frontalnim borbama, na manje posednutim i slabije branjenim pravcima i položajima neprijatelja. Međutim, kada je u pitanju šira operativna prostorija onda su dejstva Osmog korpusa bila »zaštićena« borbenom aktivnošću 11. korpusa u Lici, Petog udarnog korpusa u Bosni i Drugog udarnog korpusa (29. divizija) u Hercegovini, istočno od Neretve. Zbog aktivnosti tih korpusa i drugih jedinica NOVJ u toku kninske operacije neprijatelj nije mogao na prostor oko Knina dovoditi druge jedinice i ojačavati svoju kninsku grupaciju.

Kninska operacija je izvedena samostalno, relativno daleko od rasporeda ostalih operativnih grupacija zaraćenih strana i samo sa operativnim snagama na frontu, bez uticaja strategijskih rezervi. Operacija je izvedena na krajnjem levom krilu strategijskog rasporeda snaga NOVJ, odnosno na krajnjem desnom krilu nemačkog rasporeda. Osim toga, u vreme izvođenja kninske operacije na ostalim delovima jugoslovenskog ratišta počinje da vlada relativno operativno zatišje. Završile su se beogradska i batinska operacija i počelo je da se nazire strategijsko razgraničenje, odnosno strategijski front od Drave (gde su se vodile borbe na virovitičkom mostobranu), preko Srema, istočne Bosne (gde su divizije Trećeg udarnog korpusa i Južne operativne grupe divizija pod komandom Glavnog štaba Srbije izvodile intenzivna borbena dejstva), južno od Sarajeva i Mostara (Drugi udarni korpus je bio u ofanzivi radi oslobođenja Crne Gore i istočne Hercegovine), do Jadranskog mora. U pozadini neprijatelja nalazile su se jake snage NOVJ — šest korpusa, odnosno 17 divizija pod komandom glavnih štabova Hrvatske i Slovenije.

Periodičnost i plansko izvođenje kninske operacije bitne su njene odlike, sa jasno izraženim sledećim etapama:

— *uvodna borba ili približavanje* jedinica Osmog korpusa sa laviranjem neprijatelja trajalo je od 7. do 15. novembra, a nastupilo je kada su brigade 20. divizije stigle istočno od Knina nakon oslobođenja Cetinske i Vrličke krajine. Posle oslobođenja Šibenika i Drniša Kninu se s juga približila 26. divizija sa Prvom tenkovskom brigadom i Artiljerijskom grupom korpusa, dok je od zapada, na cestu Knin — Zrmanja — Bihać izbila 19. divizija. Namera Štaba osmog

korpusa bila je da iz pokreta zauzme Knin smatrajući da ga neprijatelj neće odsudno braniti. Budući da napad iz pokreta nije uspeo divizije Osmog korpusa su zaustavljene na dostignutim linijama i nastupila je operativna pauza koja je trajala od 15. do 25. novembra;

— *opšti napad* počeo je 25. novembra, pomoćnim snagama (20. divizija) a 26. novembra glavnim snagama (26. i 19. divizija) uz podršku tenkova i artiljerije. Ove borbe trajale su do 3. decembra dok nije razbijena nemačka odbrana i oslobođen Knin. Proboj nemačke odbrane izvršen je sa juga na frontu 26. divizije, uz snažne napade na bokove neprijateljeve kninske grupacije od istoka (20. divizija) i zapada (19. divizija);

— *završne borbe ili gonjenje* neprijatelja počelo je 3. i 4. decembra. U toj etapi operacije došlo je do potpunog opkoljavanja i uništavanja okruženih neprijateljskih delova na tri odvojena prostora: jugoistočno od Knina (oko 1.200 vojnika), u rejonu Žagrović — Knin (oko 2.000 vojnika) i u rejonu Pađeni — Zrmanja (oko 1.000 vojnika). Neprijatelj se izvukao samo sa manjim snagama, koje je gonila i razbila Deveta divizija kod Otrića, čime je završena kninska operacija.

Kninsku operaciju karakterišu različiti oblici manevra. S obzirom na to da je neprijateljeva odbrana kod Knina imala oblik potkovice, jedinice Osmog korpusa izvele su dva karakteristična manevra u napadu — frontalni napad s juga, s probojem na uskom delu neprijateljeve odbrane, gde su na početku napadale tri a onda četiri brigade i glavnina Prve tenkovske brigade i najveći deo artiljerije Korpusa. Na ostalom delu fronta bilo je u početku manje-više frontalno potiskivanje neprijatelja. Tek od 1. decembra jedinice Osmog korpusa izvede obuhvatni manevr, sa težištem od istočne i severne strane, pri čemu Štab Korpusa angažuje korpusnu rezervu — Devetu diviziju (bez 13. brigade) i Osmu brigadu 20. divizije. Istovremeno, sa zapadne strane bio je pojačan napad 19. divizije, podržan tenkovima, koji su prebačeni sa fronta 26. divizije. Manevr tenkovima u završnici kninske operacije bio je racionalan. Tenkovi su najpre učestvovali u probouju fronta s juga, sa 26. divizijom, a onda su, posle proboja nemačke odbrane povučeni sa tog pravca, prebačeni preko reke Krke kod Roškog Slapa (vrativši se unazad za 30 km) na front 19. divizije i olakšali probijanje neprijateljske odbrane kod Pađena i r. Zrmanje i učestvovali u gonjenju neprijatelja.

Kada je u pitanju početni oblik manevra u kninskoj operaciji treba imati u vidu da se Štabu osmog korpusa zamera što je pravac glavnog udara usmerio na najjače neprijateljske snage i položaje

koji su bili južno od Knina, na frontu 26. i delimično 20. divizije, kao i to da je trebalo odmah da primeni manevar »dvojnog obuhvata«, zatvarajući u »kotao okruženja« kninsku neprijateljsku grupaciju, jer su postojale, navodno, realne mogućnosti da se Nemcima ne dozvoli izvlačenje na sever, preko Pađena i Zrmanje u Liku i prema Bihaću. Međutim, ideju početnog manevra, koji je izabrao Štab osmog korpusa, diktirali su uslovi zemljišta, jer se od pravca juga, preko fronta 26. divizije, mogla optimalno iskoristiti borbena tehnika koju je Korpus imao. Pored toga, istorijski podaci upućuju na to da Štab korpusa nije imao preciznih podataka o namerama i rasporedu neprijatelja. I, na kraju, general-major Petar Drapšin, komandant Korpusa, imao je veliko poverenje u svoje borce, u svoje brigade i divizije, i bio je duboko uveren u to da pred njima nema prepreke koje njegove jedinice ne mogu savladati.

Kao posledica višednevnih veoma intenzivnih borbenih dejstava gubici u kninskoj operaciji bili su veliki — obostrano je izbačeno iz stroja oko 30 odsto ljudi (13.956 vojnika). Nemci su izgubili oko 50 odsto početnog sastava ili 90 odsto snaga koje su imali oko 25. novembra (6.555 mrtvih i ranjenih, 4.285 zarobljenih), dok je Osmi korpus imao oko 10 odsto izgubljenih vojnika i starešina (677 poginulih, 2.439 ranjenih i 126 nestalih). Kod Knina je potpuno uništena nemačka 264. pešadijska divizija, a 373. legionarska je »pretrpela težak poraz«. Potpuno je razbijeno i uništeno i nekoliko drugih nemačkih, ustaško-domobranskih i četničkih sastava.

I komandovanje u kninskoj operaciji imalo je znatnih osobenosti. Budući da su se štabovi Osmog korpusa NOVJ i nemačkog 15. brdskog armijskog korpusa nalazili blizu fronta, mogli su da prate tok borbenih dejstava, da brzo intervenišu na promenu situacije, brzo vrše izmene u borbenom rasporedu i ličnim prisustvom utiču na dalji tok borbe.

Postepenost uvođenja snaga Osmog korpusa u borbu posebna je odlika kninske operacije. Tako na primer, u borbama od 7. do 16. novembra od 13 brigada u borbi angažovano je nešto više od 50 odsto snaga — 7 brigada. U periodu najintenzivnijih borbi od 25. do 29. novembra, bilo je angažovano devet brigada ili 80 odsto snaga. U završnom udaru, od 1. do 4. decembra, angažuju se sve snage — svih 13 brigada. Tada je Korpus ostao bez operativne rezerve, koja mu nije ni bila potrebna jer je neprijatelj poražen a njegovi manji delovi su gonjeni i uništavani. Opasnost od napada sa drugih operativnih pravaca nije pretila. Jedanaesti korpus u Lici, Peti korpus oko Bihaća i Banja Luke, Drugi udarni korpus i 13. dalmatinska brigada

Devete divizije kod Širokog Brijega i Mostara vezali su za sebe neprijatelja, čime su posredno znatno podržali jedinice Osmog korpusa u vođenju i uspešnom završetku kninske operacije.

U kninskoj operaciji, snabdevanje i zbrinjavanje veoma su uredno funkcionisali, što je pozitivno uticalo na njen tok i rezultate. Mornarica NOVJ uredno je vršila dotur morem iz južne Itilije do baza na dalmatinskoj obali. Saobraćajne jedinice divizija, Korpusa i Vojne oblasti uredno su snabdevale jedinice kopnenim komunikacijama, a u tome su ih pomagali organi narodne vlasti i stanovništvo.

II

Pored razmatranih pitanja vezanih za kninsku operaciju postoje i mnoga druga koja je neophodno analizirati sa stanovišta operativne veštine, što u ovom radu nije moguće. Stoga će biti pomenuta samo neka, koja je potrebno dalje istraživati i analizirati.

1. Da li je Štab osmog korpusa znao o neprijateljevim namerama i o odluci nemačkih komandanata da se položi oko Knina uporno drže i odsudno brane? Odnosno, kada je Štab Korpusa shvatio da će se neprijatelj kod Knina tako uporno i žestoko braniti?

Na osnovu dostupnih istorijskih dokumenata (zapovesti štabova divizija i Korpusa i depeša razmenjenih između Štaba osmog korpusa i Glavnog štaba Hrvatske) stiče se utisak da Štab osmog korpusa nije raspolagao podacima o namerama neprijatelja i da je te namere kasno otkrio, radi čega je početni napad od 7. do 16. novembra imao odlike produžetka nastupanja, odnosno gonjenja neprijatelja, a cilj napada od 26. do 29. novembra, pored ostalog, bio je da se neprijatelj potisne i prisili na povlačenje.

2. Zašto su Nemci tako uporno držali i krajnje odsudno branili položaje oko Knina?

Komanda nemačkog 15. brdskog armijskog korpusa nije u početku imala izričitu naredbu da do poslednjeg čoveka i poslednjeg metka brani Knin, iako se to naziralo u planu povlačenja sa jadranske obale (šifra »Grin«), prema kojem je, osloncem na Velebit i Dinaru, Knin trebalo održati do proleća 1945. godine. Međutim, brzim gubitkom Šibenika i Drniša i naglim povlačenjem u rejon Knina, Štab 15. korpusa dobio je upute kako da brani Knin — »do poslednjeg čoveka«, do »poslednjeg metka«. U skladu sa tim je i zapovest komandanta 15. korpusa, generala Gustava Fena (Fehna), u kojoj se,

pored ostalog, zahteva preduzimanje rigoroznih mera protiv vojnika čije jedinice napuste položaje.

Najpotpuniju ocenu nemačke odluke da brani Knin do krajnjih granica izdržljivosti dao je, skoro odmah posle kninske operacije, general-major Petar Drapšin, tada komandant Osmog korpusa:

»Nemci su hteli da drže Knin iz sledećih razloga: a) Da bi sprečili ili barem ometali izgradnju i učvršćenje Demokratske Federativne Jugoslavije razbijajući bratstvo Srba i Hrvata. Prisustvo raspopa Đujića u Kninskoj krajini i njegovih četnika, koji je s jedne strane bio povezan s Nemcima, a s druge strane s inostranom reakcijom i izdajicama, davalo je povoljne uslove za ostvarenje ovog paklenog plana; b) Da bi branili svoju životnu komunikaciju koja prolazi dolinom Save i vezuje Zagreb sa Sremom gde se nalazi glavni nemački front u Jugoslaviji. Nemci su znali da posle pada Knina tek u Bihaću mogu dati solidniju odbranu ove važne žile kucavice; c) Da bi vezali za sebe VIII korpus i onemogućili spajanje snaga VIII korpusa sa snagama XI i IV korpusa. Koncentracija vrlo jakih naših snaga na prostoru Like, Korduna i Banije ugrozila bi sam Zagreb, drugim rečima, glavni centar organizacije odbrane u Jugoslaviji. Nemački front u Sremu u svom zaleđu imao bi izvanredno jakog protivnika i došlo bi brzo u pitanje ovo važno nemačko bojište; d) Da bi sprečili snabdevanje vojske u Hrvatskoj oružjem, municijom i ostalom opremom koju nam stavljaju na raspoloženje anglo-američki saveznici. Nemci su znali da bi snaga naših korpusa u Hrvatskoj bila višestruka, ako bi se snabdeli dovoljnom količinom teškog oružja i municijom za teško naoružanje; e) Da bi nas prikazali vojnički slabim i izazvali nepoverenje u NOV. Time su Nemci neposredno mislili sprečiti ili barem odužiti uvlačenje u narodnooslobodilačku borbu jednog dela Srba Kninske krajine koje je putem izdaje vodio raspop Đujić; f) I na kraju, borba nemačke vojske na život i smrt na ma kom položaju u skladu sa Hitlerovom 'strategijom'. Cilj je ove Hilterove 'strategije' da odloži plaćanje računa za sve zločine koje su počinili u Evropi. Iz svega ovoga jasno se mogao izvesti zaključak da će Nemci braniti Knin pod svaku cenu. Eto, takva je bila namera neprijatelja«. ⁵

Analizirajući nemačku odluku za odbranu Knina, nameće se pitanje — da li komande nemačke Druge oklopne armije, Grupe armija »E« i 15. korpusa nisu precenile snagu svoje kninske grupacije, odnosno da li nemački komandanti nisu potcenili sposobnosti i jačinu

⁵ General-major Petar Drapšin, *Bitka za Knin*, list »Za slobodu« broj 1, 15. januar 1945, Arhiv Vojnoistorijskog instituta, ŠK 21, reg. br. 47/1.

„Osmog korpusa NOVJ da samostalno uspešno izvede operaciju u kojoj će mu se suprotstaviti oko 20.000 vojnika na jakim položajima, na »uskim vratima« između Velebita i Dinare? Očito da je bilo i jednog i drugog. Da nemački generali Ler i Fen nisu verovali u snagu i sposobnosti Osmog korpusa NOVJ da razbije njihovu kninsku grupaciju potvrđuje i činjenica da je 1. decembra naređeno komandantu 264. divizije da diviziju povuče na povoljnije položaje i da ih drži preko zime, a ti su položaji bili blizu Knina, iza Krke i Butišnice, na jugoistočnim padinama Velebita i planinama severno od Knina (Debelo brdo i dr.) Znači, komanda nemačke Grupe armija »E« i komanda 15. korpusa još ni tada nisu shvatili pravu situaciju kod Knina, i to u vreme kada je celoj grupaciji zapretila opasnost okruženja i uništenja, i nisu odobrili da se ona povuče u rejon Gračaca i Bihaća, i tako spasi od uništenja. To je odobreno tek 4. decembra kada je kninska grupacija praktično bila uništena.

3. Na kraju je vredno ukazati na neke tadašnje operativne vrednosti i sposobnosti Osmog korpusa NOVJ, odnosno na njegovu snagu da razbije i uništi jake nemačke snage kod Knina.

Komandant Osmog korpusa general-major Petar Drapšin, u navedenom članku piše da je ideja napada bila: »Izvršiti potpuno opkoljavanje neprijatelja, uništiti ga i zarobiti, a zapleniti njegovo naoružanje i tehniku«.

Takva ideja napada ukazuje na to da je Štab osmog korpusa u kninskoj operaciji postavio jasan cilj — potpuno uništenje neprijatelja. Ostvarivanje takvog cilja nije bilo lako, budući da se radilo o uništenju krupnih neprijateljskih snaga koje su se odlučno i krajnje odsudno branile na veoma jakim i pogodnim zemljišnim objektima. Da bi se u takvoj situaciji ostvario cilj operacije, Štab osmog korpusa angažovao je u borbi oko 95 odsto svih svojih snaga, što je retkost za jednu operaciju.

U sastavu jedinica Osmog korpusa bilo je 34.548 boraca i rukovodilaca, od čega 1.298 žena (stanje 30. novembra 1944). Odnos snaga bio je u početku 1,5 : 1, a kasnije odnos je bio 2,3 : 1 u korist Osmog korpusa. Na pojedinim odsecima fronta taj odnos bio je još povoljniji. Tako na primer, na pravcu proboja 26. divizije (Okraj — Knin) naše snage su imale osam a neprijatelj dva bataljona, od čega naš jedan tenkovski bataljon a neprijatelj nije imao tenkova. Brojčano najjača i borbenom tehnikom najpotpunija bila je 26. divizija koja je imala 8.504 čoveka i mogla je u jednoj minuti izbaciti oko 17 tona čelika, što odgovara približnoj vatrenoj moći sličnih divizija u tom periodu drugog svetskog rata. Radi toga je, pored ostalog, 26. divizija

upućena sa juga u proboj fronta i mogla je probiti nemački front 1. i 2. decembra 1944. godine.

Prema vatrenoj moći i udarnoj snazi Osmi korpus je tada bio jedan od najsnažnijih korpusa NOVJ, jer je imao preko 530 artiljerijskih oruđa, od čega 202 topa raznog kalibra i 329 teških i lakih minobacača, kao i 5.467 automatskih pešadijskih oruđa, među kojima 2.609 mitraljeza. Njegovu udarnu snagu činilo je i 25 tenkova i 11 oklopnih automobila u sastavu Prve tenkovske brigade. U sastavu Artiljerijske grupe Osmog korpusa bilo je 60 artiljerijskih oruđa, od čega 44 brdska artiljerijska topa i dve teške kaubice. Snage Korpusa povećavale su Prva i Druga eskadrila NOVJ koje su vršile vatrene podršku i zaštitu. Sa takvom udarnom snagom i vatrenom moći Osmi korpus je mogao uspešno izvesti kninsku operaciju i to potpuno samostalno, bez ičije pomoći sa strane.

Kninska operacija je bila najbolja »proba« jedinica Osmog korpusa za naredne, veoma složene i dramatične operacije koje će izvoditi, od Mostara pa sve do Soče. Uspešnim završetkom kninske operacije Osmi korpus je u potpunosti izvršio zadatak koji je u septembru 1944. primio od vrhovnog komandanta NOV i POJ, maršala Josipa Broza Tita, kada je krenuo u ofanzivu radi oslobođenja Dalmacije.